

Handläggare
Andersson Johan

Datum
2018-09-11

Diarienummer
KSN-2018-2306

Kommunstyrelsen

Yttrande över betänkandet *Barns och ungas läsning - ett ansvar för hela samhället* (SOU 2018:57)

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslås besluta

att avge yttrande till Kulturdepartementet enligt **bilaga 1**.

Ärendet

Kulturdepartementet har den 5 juli 2018 remitterat läsdelegationens betänkande *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället* till kommunstyrelsen för yttrande senast den 31 oktober 2018.

Utredningens uppdrag har varit att bidra till att ge alla barn och ungdomar likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsupplevelser. I utredningens uppdrag har det ingått att kartlägga och följa utvecklingen inom det läsfrämjande området.

Betänkandet finns att läsa i sin helhet på denna länk:

<https://www.regeringen.se/remisser/2018/07/remiss-av-sou-201857-lasdelegationens-betankande/>

Beredning

Ärendet har beretts av kommunledningskontoret, kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen. Barn- och jämställdhetsperspektiven har beaktats i beredningen av ärendet.

Föredragning

Uppsala kommun ser positivt på att utredningen konstaterar att det behövs stödmaterial för att skolorna bättre ska utveckla skolbiblioteksverksamheten. Detta är en kärnpunkt för hela utredningen eftersom skolan saknar tydlighet kring sin egen verksamhet för bibliotek och för hur man kan dra nytta av biblioteks kompetensen i undervisningen. Här borde utredningen ha lyft frågan om behovet av utbildad personal i detta.

Uppsala kommun är positiv till utredningens förslag om ett läsfrämjandelyft för all bibliotekspersonal i syfte att skapa ett mer strategiskt arbete på biblioteken. Detta har efterfrågats av bibliotekens personal, samtidigt som det finns metoder för detta som också ligger inom det egna ansvaret hos medarbetaren att utveckla. Utredningen utgår dock från att bibliotekariens viktigaste läsfrämjande arbete sker i mötet med en potentiell läsare i det fysiska biblioteket. Utan att förringa det mötet eller vikten av att ha engagerande bibliotekarier som förmedlar böcker, måste det konstateras att det idag inte är där som de flesta barn och unga kommer i kontakt med litteratur. Boktips och läsinspiration kommer istället till största delen ifrån den digitala verklighet där barn och unga befinner sig och bibliotekens webbsidor behöver därför återspegla det. I utredningen saknas alltså frågan om e-medier. Bibliotekarier behöver bli bättre med arbetet med e-böcker och e-ljudböcker. Idag är de flesta som lånar e-medier redan flitiga bokläsare. Det finns en stor utmaning för bibliotekarier att sprida e-tekniken bland barn och unga som har svårt att ta sig till biblioteket. E-medier kan också komplettera arbetet med talböcker och Legimus, som är Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) bibliotek.

Som fysiskt rum behöver bibliotekens tillgänglighet bli bättre. Många bibliotek, framförallt biblioteksfilialer ute i stadsdelarna har öppettider som gör det svårt för barn och unga att komma dit under sin fria tid. Biblioteken behöver med andra ord vara mer öppna utöver vanliga arbets- och skoltider, framförallt på helger. Utvecklingen med ”meröppet” är ett komplement som är mycket välkommet.

Uppsala kommun anser att utredningen skulle kunna trycka hårdare på skolans insatsmöjlighet, istället för att bara konstatera att skolbibliotek används i undervisningen. Skolinspektionen konstaterar vidare att det finns stor utvecklingspotential kring fritidshemmens möjligheter att arbeta med läsning. Detta märks inom biblioteksvärlden väldigt lite, trots att önskan om ett större samarbete ofta finns. Uppsala kommun hade gärna sett ett tydligare fokus på vikten av samarbeten mellan olika kommunala instanser för att bättre öka möjligheterna till läsfrämjande arbete. I forskningsöversikten som man hänvisar till, *Fritidshem och fritidspedagogik*, framkommer att man arbetar för lite med att ta tillvara barns populärkulturella intressen. Även här skulle ett övergripande samarbete vara gynnsamt.

Ekonomiska konsekvenser
Inte aktuellt i detta ärende

Kommunledningskontoret

Joachim Danielsson
Stadsdirektör

Ola Hägglund
Tf. chef kommunledningskontoret

Handläggare
Andersson Johan

Datum
2018-09-11

Diarienummer
KSN-2018-2306

Kulturdepartementet
Ku2018/01470/K0
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Barns och ungas läsning - ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57)

Uppsala kommun ser positivt på att utredningen konstaterar att det behövs stödmaterial för att skolorna bättre ska utveckla skolbiblioteksverksamheten. Detta är en kärnpunkt för hela utredningen eftersom skolan saknar tydlighet kring sin egen verksamhet för bibliotek och för hur man kan dra nytta av biblioteks kompetensen i undervisningen. Här borde utredningen ha lyft frågan om behovet av utbildad personal i detta.

Uppsala kommun är positiv till utredningens förslag om ett läsfrämjandelyft för all bibliotekspersonal i syfte att skapa ett mer strategiskt arbete på biblioteken. Detta har efterfrågats av bibliotekens personal, samtidigt som det finns metoder för detta som också ligger inom det egna ansvaret hos medarbetaren att utveckla. Utredningen utgår dock från att bibliotekariens viktigaste läsfrämjande arbete sker i mötet med en potentiell läsare i det fysiska biblioteket. Utan att förringa det mötet eller vikten av att ha engagerande bibliotekarier som förmedlar böcker, måste det konstateras att det idag inte är där som de flesta barn och unga kommer i kontakt med litteratur. Boktips och läsinspiration kommer istället till största delen ifrån den digitala verklighet där barn och unga befinner sig och bibliotekens webbsidor behöver därför återspegla det. I utredningen saknas alltså frågan om e-medier. Bibliotekarier behöver bli bättre med arbetet med e-böcker och e-ljudböcker. Idag är de flesta som lånar e-medier redan flitiga bokläsare. Det finns en stor utmaning för bibliotekarier att sprida e-tekniken bland barn och unga som har svårt att ta sig till biblioteket. E-medier kan också komplettera arbetet med talböcker och Legimus, som är Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) bibliotek.

Som fysiskt rum behöver bibliotekens tillgänglighet bli bättre. Många bibliotek, framförallt biblioteksfilialer ute i stadsdelarna har öppettider som gör det svårt för barn och unga att komma dit under sin fria tid. Biblioteken behöver med andra ord vara mer öppna utöver vanliga arbets- och skoltider, framförallt på helger. Utvecklingen med ”meröppet” är ett komplement som är mycket välkommet.

Uppsala kommun anser att utredningen skulle kunna trycka hårdare på skolans insatsmöjlighet, istället för att bara konstatera att skolbibliotek används i undervisningen. Skolinspektionen konstaterar vidare att det finns stor utvecklingspotential kring fritidshemmens möjligheter att arbeta med läsning. Detta märks inom biblioteksvärlden väldigt lite, trots att önskan om ett större samarbete ofta finns. Uppsala kommun hade gärna sett ett tydligare fokus på vikten av samarbeten mellan olika kommunala instanser för att bättre öka möjligheterna till läsfrämjande arbete. I forskningsöversikten som man hänvisar till, *Fritidshem och fritidspedagogik*, framkommer att man arbetar för lite med att ta tillvara barns populärkulturella intressen. Även här skulle ett övergripande samarbete vara gynnsamt.

Kommunstyrelsen

Marlene Burwick
Ordförande

Ingela Persson
Sekreterare

Barns och ungas läsning

– ett ansvar för hela samhället

Betänkande av Läsdelegationen

Stockholm 2018

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2018:57

Sammanfattning

Syftet med Läsdelegationens uppdrag har varit att bidra till att ge alla barn och ungdomar likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser. Prioriterad målgrupp för arbetet har varit barn och unga mellan 0–18 år. Även vuxna har varit en målgrupp men då främst i egenskap av läsande förebilder för barn och unga.

Delegationens utåtriktade arbete

I delegationens uppdrag har det ingått att kartlägga och följa utvecklingen inom det läsfrämjande området. Vi har genomfört ett stort antal möten med olika aktörer och gjort ett flertal studiebesök runt om i landet. Vi har även genomfört flera möten med barn och unga där vi har samtalat om läsning. Vidare har vi genomfört olika arrangemang, i egen regi eller i samarbete med andra, i syfte att skapa utrymme för samtal om läsning och möjlighet till erfarenhetsutbyte mellan aktörer från verksamheter i och utanför skolan. Vi har även genomfört några folkbildningsinsatser kring läsning, såsom den mindre kampanjen *#visaläsningen* och informationsinsatsen *Ge tid för läsning!*

Utvecklingsområden

Det finns många exempel på framgångsrika insatser på läsningens område i och utanför skolan. Vi har dock identifierat ett antal områden med ytterligare utvecklingspotential, av särskild vikt för barns och ungas läsning. Det är inom dessa områden som vi har valt att lämna våra förslag respektive bedömningar. Våra förslag och bedömningar gäller alla barn och unga, oavsett förutsättningar och

behov. Vi vill också betona att det finns många vägar till läsning. Det är därför av största vikt att det finns förståelse och kompetens inom respektive verksamhet för att barn och unga utvecklar sin läsning på många olika sätt.

Små barns språkutveckling

Litteratur i förskolan

Mot bakgrund av stora skillnader mellan landets förskolor med avseende på tillgång till litteratur och pedagogisk verksamhet kring litteratur, föreslår vi att det ska framgå av läroplanen för förskolan att förskolan ska sträva efter att utveckla barnens intresse för litteratur. Vidare föreslår vi att personalen i förskolan i högre utsträckning än i dag ges möjlighet att delta i Läslyftet och att Skolverket ska ta fram stödmaterial om hur man kan arbeta med litteratur i förskolan.

Samverkan kring små barns språkutveckling

För att höja den nationella standarden på samverkan mellan aktörer kring små barns språkutveckling bör Kulturrådet med sin kunskap långsiktigt stödja kommuner som i samverkan med BVC, folkbibliotek och förskolor arbetar med små barns språkutveckling och även verka för att fler kommuner påbörjar en samverkan kring små barns språkutveckling. Arbetet bör ske tillsammans med Skolverket och Socialstyrelsen.

Läsning i skolan

Alla elevers rätt till en fullgod läsförmåga

Alla elever, oavsett förutsättningar och behov, ska ges möjlighet att utveckla en fullgod läsförmåga. Det är av stor vikt att tidigt och systematiskt kartlägga och identifiera om elever har läs- och skrivsvårigheter för att tidigt kunna sätta in adekvata stödinsatser. Elever med läs- och skrivsvårigheter eller läsnedsättning kan även behöva särskilda läromedel eller lärverktyg, till exempel talböcker eller punktskriftsböcker.

Att arbeta språkutvecklande i alla ämnen är positivt för alla elever men särskilt viktigt för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska.

Vad gäller arbetet med skönlitteratur är det av betydelse att lärare systematiskt genomför diskussioner om det lästa och även agerar läsande förebilder för eleverna, bland annat genom att berätta om vad de själva läser.

Läslyftet ska revideras utifrån aktuell forskning och verksamhetens behov

Läslyftet är en uppskattad kompetensutveckling inom läs- och skrivutveckling och har bidragit till att man i skolan börjat diskutera undervisningen mer systematiskt. Läslyftets moduler bör kontinuerligt revideras utifrån ny forskning och eventuella nya behov i verksamheten. Ett område som Skolverket bör lägga ytterligare fokus på är hur man i skolan kan skapa läsintresse, eftersom flera undersökningar visar att barns och ungas läsintresse minskar.

Långsiktig hållbar lärarkompetens inom läsning

Skolhuvudmännen bör verka för en långsiktig hållbar kompetens för lärare inom allt från läsinlärning och läsutveckling till litteraturundervisning. Det är centralt att insatserna utformas så att lärare får den kompetens och de verktyg som behövs för att de ska kunna möta alla elevers olika förutsättningar och behov.

Det är viktigt att arbeta med tidiga läsinsatser men även att läsundervisningen och läsningen har hög prioritet på högstadiet och i gymnasieskolan.

Det är även av vikt att skolans läsundervisning svarar mot den ökade digitaliseringen i samhället. Samtidigt vilar läsförståelse i digitala sammanhang i hög grad på samma förmåga som traditionellt läsande. En satsning på digitalt läsande bör därför gå hand i hand med det traditionella läsandet och det traditionella läsandet bör ha ett fortsatt stort utrymme i svensk skolundervisning. Förmågan att tillgodogöra sig längre texter är också avgörande för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt.

Skolbibliotek och läsning

Frågan om bemannade skolbibliotek ska utredas

Enligt skollagen ska alla elever ha tillgång till ett skolbibliotek. Skolinspektionens regelbundna tillsyn visar att så inte är fallet. Bemannade skolbibliotek har visat sig vara en viktig resurs i den pedagogiska verksamheten men även här ser det mycket olika ut i skolorna. Vi föreslår därför att frågan om bemannade skolbibliotek ska utredas. Vi föreslår även att vad en skolbiblioteksverksamhet är ska definieras på förordningsnivå och därefter ska Skolverket få i uppdrag att ta fram ett allmänt råd om hur man kan bygga upp en skolbiblioteksverksamhet med hänsyn tagen till de olika förutsättningar och behov som skolor har.

Vidare föreslås att Skolinspektionen, inom ramen för sin regelbundna tillsyn, särskilt fokuserar på elevernas tillgång till skolbibliotek.

Läsning på fritidshem

Fritidshemmet ska stimulera elevernas läsning

Fritidshemmen har en stor potential vad gäller att stimulera elevers läsning. För att säkerställa att alla elever får tillgång till läsning inom ramen för fritidshemmets verksamhet föreslår vi att det ska framgå av berörda läroplaner att fritidshemmet ska stimulera elevernas läsning. Vi föreslår även att Skolverket ska få i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man i fritidshemmet kan arbeta med såväl språk- och läsutveckling som med läsning generellt. Vidare föreslås att personalen i fritidshemmet ges möjlighet till kompetensutveckling inom området läsning.

Läsning på lov

Verksamhetsbidrag ska utgå till läsfrämjande aktörer

Läsfrämjande insatser på lov handlar dels om att ge olika ingångar till lustfylld läsning genom lovaktiviteter, dels att nå barn som tenderar att halka efter med läsningen under längre lovuppehåll. Det finns flera

läsfrämjande aktörer som genomför kvalitativa och uppskattade läsfrämjande verksamheter för barn och unga, både under skoltid och lovtid. En utmaning för majoriteten av dessa aktörer är att de varje år, eller med jämna mellanrum, måste finna ny finansiering för sina verksamheter. Vi föreslår därför att en försöksverksamhet ska införas som innebär att en eller flera läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för insatser kring läsning på lov.

Bibliotek och läsfrämjande

Ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier ska genomföras

Vi föreslår att en nationell satsning ska genomföras för folkbibliotekarier, med inriktning på folkbibliotekariers läsfrämjande uppdrag gentemot barn och unga – ett läsfrämjandelyft för bibliotekarier. Läsfrämjandelyftet ska syfta till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. Satsningen bör inledningsvis vara utformad i projekt där olika kommuner och regioner söker statsbidrag för kompetensutvecklingen. Målet bör dock vara att över tid införa ett nationellt läsfrämjandelyft för bibliotekarier där staten samlat tar ett större ansvar för kompetensutvecklingen för landets folkbibliotekarier, att jämföras med Läslyftet inom skolan.

Läsande förebilder

Föräldrar som läsande förebilder

Under 2018–2020 har Folkbildningsrådet i uppdrag att genom studieförbunden stärka föräldrars delaktighet i sina barns lärande. Studieförbunden bör, inom ramen för detta uppdrag, särskilt fokusera på föräldrar som läsande förebilder. Arbetet bör genomföras tillsammans med andra aktörer som arbetar med vuxnas läsning, till exempel Kulturrådet.

Läsfrämjande insatser för vuxna

Kulturrådet bör, inom ramen för sitt handlingsprogram för läsfrämjande, genomföra ytterligare insatser för att stärka vuxnas läsning så att vuxna kan utgöra läsande förebilder för barn och unga. Inom ramen för detta arbete bör även ingå att utveckla former för hur den statliga nivån kan samverka med den kommunala och regionala nivån för att utveckla den läsfrämjande verksamheten i arbetslivet, bland annat när det gäller arbetsplatsbibliotek.

Kommuner bör arbeta för att inrätta tjänster för läsfrämjandeambassadörer som företräder de nationella minoritetsspråken och som kan vara vuxna läsande förebilder för barn och unga.

Uppföljning av och samverkan kring barns och ungas läsning

Uppföljning av barns och ungas läsning

Uppföljning är avgörande för att man ska veta om man gör rätt insatser eller om man behöver förändra något. Uppföljningen ska ställas mot de mål man har för verksamheten och utifrån resultaten på uppföljningen ska man ha möjlighet att förbättra eller förändra pågående eller kommande insatser inom området. Uppföljning av det läsfrämjande arbetet i och utanför skolan bör vara ett ansvar för alla nivåer: nationell nivå, regional nivå, kommunal nivå och lokal nivå.

Ett Läsråd ska inrättas

Läsande medborgare är en för samhället gemensam angelägenhet. Frågor om språk- och läsutveckling rör följaktligen flera samhällsaktörer. Det behövs nationell samling kring barns och ungas läsning. Vi föreslår därför att ett Läsråd ska inrättas som ska arbeta för att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning och näringsliv kring barns och ungas läsning i och utanför skolan. Som ett första uppdrag skulle Läsrådet kunna ta vid efter Läsdelegationen och följa upp delegationens förslag och bedömningar.

Framtidsfrågor

Under arbetets gång har vi stött på ett antal större frågeställningar som vi anser behöver lyftas fram även om dessa frågor inte ingår i vårt uppdrag eller mandat.

Grundutbildning för yrkesgrupper som arbetar med barns och ungas läsning

Det är av stor vikt att berörda grundutbildningar säkerställer att alla som arbetar med barns och ungas läsning får relevanta kunskaper i hur barn och unga lär sig att läsa och utvecklar sin läsning.

Forskning och kunskapsspridning

Det finns ett fortsatt behov av större longitudinella, kvalitativa och kvantitativa forskningsprojekt kring effekten av olika metoder och arbetssätt kring läsning, liksom forskning om digitaliseringens effekter på läsning samt läsning av digitala texter. Det finns även ett behov av att stärka den professionsinriktade biblioteksforskningen. Vidare finns det behov av kontinuerliga läsvaneundersökningar som ställer frågor kring olika typer av läsning och som också utgår från i vilka sammanhang läsningen sker (till exempel skola respektive fritid). Det bör även undersökas om någon form av läscentrum, motsvarande de centrum som finns i Norge och Danmark, bör inrättas.

Uppföljning

Kungliga biblioteket bör i samverkan med Kulturrådet årligen rapportera identifierade utvecklingsområden till regeringen utifrån den officiella biblioteksstatistiken, biblioteksplanerna och Kulturrådets uppföljningar av de läsfrämjande statsbidragen. I arbetet med denna rapport bör KB och Kulturrådet inhämta synpunkter från de regionala biblioteksverksamheterna.

Finansieringsformer för läsfrämjande verksamhet

Det finns ett generellt behov av mer permanenta och långsiktiga finansieringsformer till läsfrämjande verksamhet. Det bör därför övervägas om läsfrämjande aktörer som arbetar på nationell nivå eller som har förutsättningar att skala upp sin verksamhet till en nationell nivå kan ges ett permanent statligt verksamhetsstöd, med krav på uppföljning och utvärdering.

Barns och ungas läsintresse och den digitala tekniken

Barns och ungas läsintresse är ett område där man hela tiden behöver tänka nytt. Det behövs bland annat undersökas hur tekniken kan göras till en möjlighet till ökad läsning, snarare än till ett hot mot läsningen.